

Kunnskapsdepartementet (KD)
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Vår ref:
23/00572-3

Saksbehandler:
Rune Gulbrandsen

Dato:
29. september 2023

Barneombudets svar på høring - forslag til regler om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen i ny opplæringslov

Barneombudet viser til høringsbrev datert 31. mai 2023, om forslag til regler om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen i ny opplæringslov. Vi takker for muligheten til å komme med innspill.

Vårt mandat omfatter å overvåke at myndighetene ivaretar barns interesser, følge med på lovgivning til vern om barns interesser og foreslå tiltak som kan styrke barns rettigheter. Vi har fulgt arbeidet med ny opplæringslov tett, og gitt våre innspill til departementet i to høringsrunder i tillegg til høringen under stortingets behandling av lovforslaget.

Barneombudet vurderer opplæringsloven som en av de aller viktigste lovene for barn og unge, og er derfor godt fornøyd med det grundige arbeidet som har blitt lagt ned i ny opplæringslov.

Forslag til å lovregulere avverging av skade og bruk av fysisk inngrep mot elever, var del av høringsforslaget til ny opplæringslov i 2021. Barneombudet ga den gang sine innspill med utgangspunkt departementets forslag og spørsmål til høringsinstansene.

Vurdering av barnets beste

Det er positivt at departementet har vurdert barnets beste, og har synliggjort det i høringsnotatet, jf. Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen art. 3. En vurdering av barnets beste på systemnivå innebærer en kartlegging og vurdering av både positive og negative konsekvenser et forslag kan få for barns rettigheter. Hensynet til barnets beste er en prosessregel som krever at myndighetene viser hvordan barnets beste er vurdert og vektlagt.

En tydelig regulering av grensene for fysisk inngripen vil kunne bidra til å oppfylle barns rett til personlig integritet. Samtidig kan forslaget også ha negative konsekvenser, særlig om forslaget går lenger enn det som er tillatt i dag. Vi mener dette kunne vært tydeliggjort i større grad i høringsnotatet. Ved å vurdere disse konsekvensene, og eventuelle

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

kompenenserende tiltak, vil man sikre at lovforslaget i enda større grad ivaretar barnets beste.

En fare ved å regulere fysisk inngripen er at det kan sende signaler som bidrar til å legitimere økt bruk av fysisk inngripen. For å følge med på at det ikke utvikler seg uønsket praksis i etterkant av lovreguleringen, er det etter vårt syn nødvendig med følgeforskning. Det vil kunne avdekke negative følger av lovgivningen og gi mulighet til en eventuell justering av loven dersom barnets beste tilsier det. Andre kompenenserende tiltak vil være å sikre nødvendig kompetanseheving blant ansatte i skolen og godt veiledningsmateriell. Det bør være en tydelig implementeringsstrategi og settes av tilstrekkelig ressurser til dette arbeidet hos direktorat, Statsforvaltere og i kommunesektoren.

Menneskerettigheter og tvang

Barnekonvensjonen fastsetter grunnleggende prinsipper som gjelder i alle saker som omhandler barn. Prinsippene fremhever særlige hensyn som skal ivaretas i alle avgjørelser som berører barn.

Alle har rett til selvbestemmelse og personlig frihet. Dette er en forutsetning for å kunne nyte godt av andre rettigheter. En viktig del av den personlige friheten er å bestemme over seg selv og sin egen kropp. Denne rettigheten omtales som retten til personlig integritet, og inkluderer både fysisk og psykisk integritet.

Retten til personlig integritet er blant annet regulert i barnekonvensjonens artikkel 16 og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 8. Grunnloven har en generell regel om beskyttelse av den personlige integriteten i § 102. Samtidig er barns personlige integritet gitt et særskilt vern i Grunnlovens § 104 tredje ledd, der det heter at «Barn har rett til vern om sin personlige integritet». Dette gir barns integritet en særlig sterk beskyttelse.

Menneskerettighetene setter tre konkrete vilkår for inngrep i den personlige integriteten: 1. Inngrepet skal ha hjemmel i lov, 2. det skal ha et legitimt formål og 3. det skal være nødvendig i et demokratisk samfunn. Vilkårene er ment å sikre at det ikke brukes ulovlig tvang mot den enkelte. Menneskerettighetsdomstolen har satt strenge krav til oppfølgingen av disse grunnleggende rettssikkerhetsgarantiene der enkeltpersoner utsettes for bruk av tvang i offentlig regi.

Behovet for lovregulering

Departementet mener at det er behov for å lovregulere bruk av fysisk makt i skolen. De viser til at det er kjent at det blir brukt fysisk makt mot elever i skolen i dag, og det er stor usikkerhet blant ansatte om når og hvordan det er adgang til å utøve fysisk makt. Det har over tid kommet flere oppfordringer til å regulere adgangen til å bruke fysisk makt overfor elever, både i NOU 2015:2 og NOU 2019:23.

Departementet fremhever videre at bruk av fysisk makt er tiltak av en så inngripende karakter, at det bør ha et klart hjemmelsgrunnlag med tydelige rettslige rammer.

Barneombudet støtter departementet i at det er behov for å regulere bruk av fysisk makt i skolen.

Menneskerettighetene setter som nevnt vilkår om at inngrep i den personlige integriteten må ha hjemmel i lov. Dette er viktig fordi et så alvorlige inngrep i den personlige integriteten

kun skal kunne besluttes av lovgiver. Det skal være forutsigbart for den enkelte når myndighetene kan gripe inn med tvang. For å sikre dette er det krav om at loven skal være tilstrekkelig klar, slik at både den som utøver tvang, og den som utsettes for tvang, forstår lovens innhold. I Grunnlovens § 113 finner vi dette legalitetsprinsippet stadfestet i norsk rett.

Vi mener i likhet med departementet at et avgjørende premiss for å regulere bruk av fysisk makt i skolen, er at det samtidig lovfestes en tydelig plikt til å forebygge bruk av fysisk makt i skolen. Målet må være i størst mulig grad å unngå at det oppstår situasjoner der ansatte må bruke fysisk makt mot elever, og kunne begrense maktbruken når slike situasjoner likevel oppstår.

I Barneombudets innsynsarbeid knyttet til våre rapporter “Uten mål og mening”, «God hjelp til rett tid» og “Grenseløs omsorg”, så vi at tvang og makt blir brukt overfor elever i skolen. Vi så også eksempler på manglende kompetanse på hvordan man kan forebygge situasjoner der elever utagerer av ulike grunner. En lovregulering som stiller krav om forebyggende arbeid, slik som departementet har foreslått, vil kunne bidra til at skolene blir forpliktet til å jobbe systematisk for å hindre bruk av fysisk makt.

Departementet foreslår at det skal være et løpende og systematisk arbeid for å forebygge fysiske inngrep mot elever. For at denne plikten skal få en reell betydning, mener vi at det må presiseres tydeligere i loven hvilke krav som stilles til skolen og skoleeier. Uten tydelige krav og tilstrekkelig kompetanse i skolen er det en fare for at plikten ikke vil bidra til økt forebygging av fysisk maktbruk i skolen.

Departementet mener at det bør være krav om å dokumentere tilfeller der ansatte har brukt fysiske inngrep mot en elev. Barneombudet mener i likhet med departementet at åpenhet rundt bruk av fysisk inngripen mot elever er helt nødvendig. Gjennom krav til dokumentasjon og rapportering vil skolen få et bedre grunnlag til å utvikle kompetanse til å forebygge fremtidige situasjoner.

Tilfeller hvor ansatte bør kunne gripe inn fysisk mot elever

Avverge skade på person eller eiendom

Departementet foreslår å lovfeste at ansatte i skolen kan gripe inn fysisk mot elever hvis det er nødvendig for å avverge skade på personer eller avverge vesentlig skade på eiendom.

Barneombudet støtter forslaget om å lovfeste at ansatte i skolen kan gripe inn fysisk mot elever hvis det er nødvendig for å avverge skade på personer eller avverge vesentlig skade på eiendom. En forutsetning for en slik regulering, må etter vår mening være at de øvrige elementene i forslaget vedtas, slik som plikten til forebygging, dokumentasjon og meldeplikt.

Som nevnt over er det et sentralt vilkår i menneskerettighetene at inngrep i den personlige integriteten bare kan finne sted dersom det er strengt nødvendig. Dette innebærer at det ikke er lov å bruke tvang dersom man kan oppnå det samme med andre, mindre inngripende virkemidler. Dette blir kalt «det minste inngreps prinsipp», og forutsetter at man skal ha prøvd andre tiltak før man griper inn med tvang. I kravet til nødvendighet ligger også at det skal foretas en forholdsmessighetsvurdering mellom samfunnets behov, og

hvor inngripende tiltaket er for den enkelte. En viktig faktor i vurderingen er individets sårbarhet.

Menneskerettighetsdomstolen definerer i denne sammenheng barn og unge som en sårbar gruppe. Det kreves derfor særlig aktsomhet ved utøvelse av tvang mot barn. Det skal foretas en grundig vurdering av om bruk av tvang er strengt nødvendig, og om tvangen er et forholdsmessig tiltak overfor det enkelte barnet. I denne vurderingen skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barneombudet er enige med departementet i at skade på personer veier tyngre enn hensynet til å avverge skade på eiendom. Det bør være snakk om vesentlige skader på eiendom for at man skal gripe inn fysisk mot en elev. Når det gjelder skade på personer bør terskelen være lavere, og lavest på skade av andre enn seg selv.

Departementets viser til at ordet «skade» ikke skal forstås etter sin ordlyd idet fysiske handlinger som *krenker* en person også skal kunne forstås som «skade» i lovens forstand. En ansatt vil derfor ha mulighet til for eksempel å gripe inn mot en elev som spytter på en medelev eller som tar vedkommende på private kroppsdeler. Departementet legger her til grunn en forståelse av begrepet skade som ikke bare avviker fra en vanlig språklig forståelse av begrepet, men som også innebærer en annen forståelse av begrepet enn det som gjelder ellers i norsk lovgivning, herunder skadebegrepet i strafferetten, jf. blant annet straffeloven § 273.

Barneombudet mener dette er svært problematisk og uheldig. Som nevnt over følger det av legalitetsprinsippet, at inngrep overfor borgernes integritet krever *klar hjemmel i lov*. Ved departementets lovforslag, gis det adgang til bruk av tvang også i situasjoner som ikke er knyttet til å «avverge skade», som eksempelvis ved spyting fra en elev mot en annen. Det kan være gode grunner til å ha adgang til å avverge fysiske krenkelser som eksempelvis spyting, eller seksuelle krenkelser, men loven må da må utformes på en måte som omfatter denne typen krenkelser.

En svært utvidende tolkning av skadebegrepet som departementet her legger opp til er etter vårt syn problematisk, og utfordrer legalitetsprinsippet. I tillegg vil en lovtekst, der en normal språklig forståelse ikke skal legges til grunn, kunne skape usikkerhet for skoleledere og skoleeiere som skal anvende regelverket. Barneombudet har i mange år erfart hvor komplisert regelverket i opplæringsloven er for skolesektoren. Et konkret eksempel på et område hvor skoleleder eller skoleeier opplever usikkerhet er når elever opplever at lærerne krenker dem. Her er det ved gjentatte anledninger synliggjort blant annet gjennom media at skoleledere misforstår regelverket, og at det er utfordrende å måtte gå til forarbeidene for veiledning i hvordan reglene skal forstås.

Det er avgjørende at det nå vedtas regler knyttet til lærernes adgang til å gripe inn fysisk overfor elevene som er klare og tydelig, og hvor man unngår å måtte gå til forarbeidene for å veiledning i hvordan skadebegrepet skal tolkes. Lovreguleringen departementet foreslår vil etter vår vurdering kunne bidra til uklar praksis og usikkerhet rundt adgang til bruk av tvang i skolen.

Barneombudet mener at det bør tydeliggjøres hvordan reglene er ment å samsvare med reglene for nødrett og nødverge etter straffeloven. Dersom departementet ønsker å utvide adgangen til fysisk inngripen i skolen mener vi dette må fremgå tydelig, og krever en prinsipiell drøftelse og begrunnelse for hvorfor dette er nødvendig i skolen. Det krever som

nevnt også en grundig vurdering av mulige negative konsekvenser og behovet for kompenserende/forebyggende tiltak.

Gripe inn for å hindre at en situasjon eskalerer

Opplæringslovsutvalget la til grunn at det bør gis hjemmel til å gripe inn fysisk for å hindre at en situasjon eskalerer. Departementet mener at slike situasjoner vil dekkes av hovedbestemmelsen av å gripe inn dersom det er nødvendig for å avverge skade på personer eller eiendom. Barneombudet er enig i at det ikke bør gis en særskilt hjemmel i disse tilfellene. Adgangen til fysisk inngripen bør begrenses til de tilfellene det er nødvendig, og vi mener i likhet med departementet at det fanges tilstrekkelig opp i hovedbestemmelsen.

Barneombudet anerkjenner at dette er vanskelige vurderinger, og viser hvorfor dette oppleves uklart for de som står i de aktuelle situasjonene. Behovet for god veiledning overfor skoleeier og skoleleder er derfor helt avgjørende.

Situasjoner hvor ansatte griper inn gjentatte ganger

Departementet foreslår at det overfor elever som man griper inn fysisk overfor gjentatte ganger bør tas inn i individuelt tilrettelagt opplæring eller aktivitetsplan hvordan skolen skal jobbe med å redusere tvangsbruken. Dette er en ordning Barneombudet vil advare mot. Det må være det rettslige utgangspunktet om å avverge skade som er avgjørende for hvorvidt man griper inn fysisk overfor en elev, også ved gjentatte anledninger. I henhold til legalitetsprinsippet, jfr. Grunnloven § 113 som nevnt over, må inngrep overfor den enkelte ha grunnlag i lov. Et vedtak om individuelt tilrettelagt opplæring eller en aktivitetsplan som hjemler gjentatte fysiske inngrep vil etter vår vurdering være i strid med legalitetsprinsippet. Dersom skolene har behov for planlagte etter gjentatte fysiske inngrep overfor en elev må man gjøre dette etter en konkret vurdering av skadepotensiale, eller man må få fortgang i harmonisering av regelverket om bruk av tvang etter lov om helse- og omsorgstjenester kapittel 9, som Barneombudet har kommentert på under.

Situasjoner der elever forstyrrer eller ødelegger for undervisning

Departementet mener at forstyrrelser og uro må håndteres med en faglig-pedagogisk tilnærming, og ikke ved å bruke fysisk makt.

Barneombudet støtter at bestemmelsen ikke bør hjemle bruk av fysisk makt i situasjoner der elever ødelegger eller forstyrrer undervisningen.

Det fremkommer i en kunnskapsinnhenting fra Deloitte¹ (2019) at det i skolen blir brukt fysisk makt for å flytte elever i situasjoner hvor det ikke er fare for skade på person eller eiendom. De vanligste situasjoner hvor dette skjer er når elever ødelegger eller forstyrrer undervisningen. Erfaringsmessig virker dette å være mest vanlig i ordinære skoler og mot de minste barna. For de yngste elevene kan noe av den fysiske inngripen dreie seg om grensesetting som ikke krever lovhjemmel. Å føre ut av klasserommet nevnes som et slikt eksempel på hva det er lærere kan gjøre også uten en lovregulering av læreres adgang til å gripe inn fysisk overfor elever. Kartlegging viser likevel at det i mange tilfeller blir brukt fysisk makt som er mer inngripende enn det som kan betraktes som for alminnelig grensesetting.

Gjennom vårt arbeid erfarer vi at det kan være utfordrende for elevers læring og læringsmiljø når enkeltelever ødelegger undervisningen. Det oppleves urimelig at enkeltelevers adferd skal gå på bekostning av hele klassens trivsel og læring. Fysisk inngripen er allikevel ikke svaret på disse utfordringene.

Fysisk inngripen overfor elever som forstyrrer undervisningen vil etter Barneombudets vurdering kunne øke bruken av fysisk makt i skolen. Vi mener derfor, i likhet med departementet, at det ikke bør åpnes for bruk av fysisk inngripen i situasjoner hvor elever forstyrrer eller ødelegger undervisningen. Dette er situasjoner og utfordringer i klasserommet som må løses ved faglig-pedagogiske tiltak som samsvarer med den aktuelle situasjonen. Håndtering av elever med adferdsproblematikk eller andre utfordringer knyttet til ro og orden, vil være en naturlig del av en lærers arbeid og forventet kompetanse. Lærerens kompetanse som klasseleder for å utvikle gode og trygge klassemiljøer, er et av de viktigste forebyggende tiltakene for å redusere behovet for fysisk inngripen.

Hvordan ansatte skal gripe inn

Barneombudet mener det vil være lite hensiktsmessig å lovregulere akkurat hvordan ansatte skal gripe inn fysisk. De aktuelle situasjonene vil være forskjellig og vilkårene må derfor være skjønnsmessige. Det sentrale må være å ivareta kravet til nødvendighet og forholdsmessighet som følger av artikkel 8 i EMK. Det vil bety at den ansatte skal bruke det minst inngripende alternativet og at det fysiske inngrepet skal avsluttes så snart faren for skade opphører.

Barneombudet foreslår en tydeligere regulering og meldeplikt til statsforvalteren i saker med gjentakende fysisk inngripen

For elever hvor det oppstår gjentakende behov for bruk av fysiske inngrep, er det viktig at lovverket sikrer elevens rettsikkerhet og stiller tydelige krav til skolens arbeid og vurderinger som blir gjort. Departementet understreker at det for disse elevene kan være behov for vurderinger og planer for hvordan gripe inn, og at det bør framgå av et dokument som sikrer tilstrekkelig utredning, begrunnelse, evaluering og etterprøving. Departementet ønsker likevel ikke å stille ytterligere krav til skolens arbeid, og mener det er tilstrekkelig at det fremgår av vedtak om individuelt tilrettelagt opplæring eller aktivitetsplan.

Barneombudet er enig i at denne type tiltak må dokumenteres og reguleres særskilt, men er bekymret for om denne gruppen elever vil få et godt nok rettsvern uten en ytterligere tydeliggjøring av skolens plikter. I disse tilfellene kan det være snakk om tiltak som har et element av planlagt bruk av fysisk makt og tvang, som i seg selv er alvorlig og på grensen av hva som er lovlig. En del av elevene det gjelder er i særlig sårbare situasjoner, og befinner seg på tilrettelagte eller alternative opplæringstilbud. Vi ber departementet vurdere å stille tydeligere formkrav og eventuelt

kompetansekrav i disse tilfellene. I tillegg bør det innføres en meldeplikt til statsforvalteren i saker hvor det oppstår gjentakende bruk av fysisk tvang, lignende den ordningen som er i helse- og omsorgstjenesten.

Krav om å dokumentere og melde fra om hendelser med fysiske inngrep

Departementet mener at det bør være krav om å dokumentere tilfeller der ansatte har brukt fysiske inngrep mot en elev. Barneombudet støtter dette.

Det er viktig for elevens rettsikkerhet at alle episoder hvor det benyttes fysisk inngrep blir dokumentert. I dag er det ingen ensartet praksis med å dokumentere disse hendelsene, det skaper en usikkerhet om både omfang og håndtering. En selvstendig dokumentasjonsplikt er også med på å understreke at saker med fysisk inngripen skal tas særlig alvorlig.

For skolen vil en tydelig dokumentasjonsplikt være viktig i det systematiske forebyggingsarbeidet. Informasjonen fra de ulike hendelsene vil være et naturlig utgangspunkt for å forebygge nye hendelser hvor det er benyttet fysisk makt. På den måten kan skolen skaffe seg oversikt på både individ og systemnivå for fremtidige tiltak. Det er heller ikke lagt opp til et så omfattende krav til dokumentasjon at det vil påføre skolen vesentlig ekstra belastning. Denne dokumentasjonsplikten vil langt på vei overlappes med dokumentasjonsplikten som følger reglene om skolens aktivitetsplikt i skolemiljø saker. Barneombudet støtter allikevel departementets syn på at et selvstendig krav til dokumentasjon er med på å understreke alvorlighetsgraden av fysiske inngrep overfor elever.

Barn har en selvstendig rett til å bli hørt i alle saker som vedrører dem selv. Til tross for denne retten som er nedfelt både i Barnekonvensjon art. 3 og 12, Grunnlovens § 104, og forvaltningsloven § 17, støtter Barneombudet at det tydeliggjøres også i opplæringsloven at elevens syn skal fremkomme i saken.

I vårt arbeid har vi erfart at elevmedvirkning er varierende i skolen. Det er særlig viktig at elevens syn kommer fram i disse sakene siden det er eleven selv som har blitt utsatt for fysisk maktbruk av en voksen. Det innebærer at eleven på en tilrettelagt, forsvarlig måte må få komme med sin versjon av det som har skjedd, og at det blir en del av den skriftlige dokumentasjonen i saken.

Krav til å melde fra til rektor, elevens foreldre og til kommunen

Departementet foreslår at når noen som arbeider på skolen har grepet inn fysisk mot en elev, så skal det meldes fra til rektor. Det er ingen formkrav knyttet til denne varslingen. Videre foreslår departementet en plikt for rektor til å informere elevenes foreldre.

Barneombudet støtter kravet om en meldeplikt etter situasjoner hvor ansatte har grepet inn fysisk. Vi vil også påpeke at for elever som har vært utsatt for fysisk inngripen fra en voksen på skolen, kan det være særlig aktuelt å ha ekstra oppmerksomhet rundt elevens opplevelse av sitt skolemiljø. Uavhengig av årsak vil det i de fleste tilfeller oppleves som en stor belastning for en elev å bli utsatt for fysisk makt fra en voksen. Fysisk maktbruk fra en voksen vil objektivt sett være en integritetskrenkelse selv om det var en lovlig og nødvendig handling. Det er derfor viktig at skolen ser de to meldepliktene i sammenheng.

Barneombudet mener det bør være rapporteringsplikt til skoleeier i alle saker med fysisk inngripen

Departementet foreslår en plikt for rektor til å informere skoleeier der ansatte har grepet inn fysisk mot den samme eleven gjentatte ganger, eller der inngrepet har vært særlig alvorlig. Denne terskelen er ment å samsvare med terskelen for å melde fra til skoleeier i saker om skolemiljø. Vi oppfatter ikke at det er et godt nok samsvar mellom disse tersklene.

I ny opplæringslov skal alle skolemiljø saker rapporteres til skoleeier med mindre de er åpenbart grunnløse, mens ved fysisk inngripen skal det være særlig alvorlig eller gjentatte ganger. Etter vår mening er terskelen for å melde til skoleeier ved fysisk inngripen for høy. Vi vil understreke at all fysisk makt mot en elev er en krenkelse av barnets personlige integritet, selv om den vurderes som lovlig. Barneombudet er også bekymret for om denne terskelen fratar skoleeier en oversikt over skolens bruk av fysisk inngripen, og at det ikke vil være en rapporteringsplikt som fanger dette opp på skoler hvor det generelt benyttes mye tvang mot elever. Det er skoleeier, som del av plikten til interkontroll, som er ansvarlig for å følge opp skolens praksis. Et stort antall saker med bruk av fysisk makt, vil utløse et behov for å vurdere skolens kompetanse på dette området. Det er skoleeiers ansvar å påse at skolene har tilstrekkelig kompetanse til å etterleve regelverket.

Barneombudet mener derfor at det bør være en rapporteringsplikt til skoleeier etter alle saker hvor det er benyttet fysisk inngripen mot elever.

Barneombudet ber departementet tydeliggjøre klageadgang etter kapittel 9A.

Barneombudet ber departementet om å vurdere særskilt hvilke klagemuligheter eleven og foreldre skal ha dersom tiltakene har vært urettmessig. Dette er ikke godt nok beskrevet i høringsnotatet. Vi legger til grunn at dette kan meldes som en skolemiljø sak, og i tillegg at Statsforvalteren kan åpne tilsyn både i enkeltsaker og på systemnivå om de er bekymret. Det bør imidlertid komme klart frem av lovteksten at eleven og/eller foreldre kan klage etter reglene i kapittel 9A.

Vi ber også departementet om å vurdere om dette vil gi elevene et godt nok rettsvern i de tilfellene skolen har brukt mer inngripende tiltak enn loven åpner for, eller om det burde være en mulighet for klage direkte til Statsforvalteren, og dermed raskere sikre kontroll fra en statlig instans.

Kompetanse i personalet for et godt forebyggende arbeid

Departementet viser til at kompetanse knyttet til forebygging av situasjoner som innebærer fysiske inngrep mot elever allerede finnes i skolen.

Barneombudet etterspør en tydeliggjøring av hvilken kompetanse det legges til grunn av de som skal kunne gripe inn fysisk overfor elever skal ha. Departementet mener at denne kompetansen samsvarer med dagens krav til tilpasset opplæring. Det er viktig å minne om at mange av de ansatte i skolen ikke har lærerutdanning, og at en tydeliggjøring av kompetanse derfor er viktig.

Barneombudet har gjennom sitt arbeid erfart at det er store forskjeller på hvilken kompetanse skolene har i å tilpasse opplæringen for elever med særskilt tilretteleggingsbehov, og i deres kompetanse til å forebygge bruk av fysisk makt. Det er også

stor variasjon i hvordan skoler håndterer mulige situasjoner som aktualiserer bruk av tvang. Det er noen skoler, eller skoletyper, som naturlig vil måtte håndtere aktuelle situasjoner for fysisk inngripen oftere enn andre. Det er gjerne ved forsterkede avdelinger eller andre ressursentre dette kommer på spissen. På generelt grunnlag kan det framstå som om skoler med god kompetanse på forebyggende arbeid, og også på avvergende tiltak, sjeldnere benytter fysisk inngripen mot elever. Det gjelder både innenfor ordinær opplæring og for elever på alternative arenaer.

Tilstrekkelig kompetanse på skolen er nøkkelen til å redusere antall tilfeller hvor voksne ser seg nødt til å benytte fysisk inngripen mot elever. Derfor blir det helt avgjørende at regelverket om fysisk makt følges opp med tilstrekkelig kompetanseheving der hvor det trengs.

Barneombudet mener i likhet med departementet at statlige myndigheter må utarbeide veiledningsmaterieill knyttet til regelverket og forståelsen av det. Vi er bekymret for den store variasjonen av kunnskap på dette området og konsekvensen av det. Det må derfor stilles tydelig krav til kommunene for at de sikrer implementeringen av nytt regelverk, slik at hver enkelt skole har forsvarlig kompetanse til å håndheve dette.

Barneombudet erfarer at mange gode veiledere ikke blir brukt i praksis, og vil understreke at veilederen må følges opp av en implementeringsstrategi med tilstrekkelig ressurser. Det innebærer at det settes av ressurser hos direktorat og statsforvaltere, at skolene blir gjort kjent med veilederen, og at det følger økonomisk tilskudd til lokal implementering og kompetanseheving ved behov.

Det er også viktig å gjøre oppmerksom på at barn og unge ikke har vært del av departementets kunnskapsgrunnlag i denne utredningen. I tiden framover blir det derfor viktig å involvere barn både i utarbeidelsen av veiledere og i videre følgeforskning.

Forholdet til helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9

Det fremgår av høringsnotatet at departementet vil vurdere om det er behov for å avklare forholdet mellom helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9, om tvang og makt overfor personer med utviklingshemning og reglene som foreslås om bruk av fysiske inngrep i skolen.

Barneombudet mener at dette er et arbeid departementet må igangsette. Reglene i helse- og omsorgstjenesteloven har virket i nesten 20 år, men uten at loven har virkeområde på skolen. Dette har gjort situasjonen for denne gruppen elever uklar i skolesammenheng og satt både lærere og elever i en uavklart situasjon. For å sikre at denne elevgruppen gis forutsigbarhet bør man umiddelbart se på hvordan regelverket kan harmoniseres for å unngå fremtidig uklarhet.

Med vennlig hilsen

Ivar Stokkereit
fagsjef

Rune Gulbrandsen
seniorrådgiver

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo